

ТЮТОРСТВО ЯК ПРОСТІР ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Катерина Осадча

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті актуалізується питання про сутність діяльності тьютора. На основі аналізу запитів роботодавців виділено шість ролей тьютора (он-лайн тьютор, вихователь, куратор, персональний тьютор, тьютор інклюзивного навчання, менеджер освітнього процесу), властиві їм обов'язки й вимоги, що висувуються до них. Проаналізувавши останні дослідження й публікації, автор, залежно від функцій, виконуваних тьютором, виділяє такі види тьюторства: наставник, куратор, консультант, керівник освітньої траєкторії, тьютор у міждисциплінарній освіті. Видами тьюторської діяльності, заснованими на сфері її реалізації, у статті визнаються: тьюторство в початковій школі, в основній школі, у старшій школі, у додатковій освіті, у вищій школі, у навчанні дорослих, на регіональному рівні, в інклюзивному навчанні.

Ключові слова:

тьюторська діяльність; види тьюторства; ролі тьютора; обов'язки тьютора; вимоги до тьюторської діяльності.

Аннотация:

Осадчая Екатерина. Тьюторство как пространство для педагогической деятельности.

В статье актуализируется вопрос о сущности деятельности тьютора. На основании анализа запросов работодателей выделено шесть ролей тьютора (он-лайн тьютор, воспитатель, куратор, персональный тьютор, тьютор инклюзивного обучения, менеджер образовательного процесса), свойственные им обязанности и требования к ним. Проанализировав последние исследования и публикации, автор, в зависимости от функций, выполняемых тьютором, приводит примеры следующих видов тьюторства: наставник, куратор, консультант, руководитель образовательной траектории, тьютор в междисциплинарном образовании. Видами тьюторской деятельности, основанными на сфере ее осуществления, признаны следующие: тьюторство в начальной школе, в основной школе, в старшей школе, в дополнительном образовании, в высшей школе, в обучении взрослых, на региональном уровне, в инклюзивном обучении.

Ключевые слова:

тьюторская деятельность; виды тьюторства; роли тьютора; обязанности тьютора; требования к тьюторской деятельности.

Resume:

Osadcha Kateryna. Tutoring as expanse for pedagogical activities.

The article makes actual the essence of the tutor's activity. Based on the analysis of employers' requests six roles of a tutor (online tutor, educator, curator, personal tutor, inclusive learning tutor, manager of educational process in the traditional system) are identified. Their responsibilities and requirements are also determined. Having analyzed the recent researches and publications, the author, according to the functions performed by the tutor, gives examples of the following types of tutoring: mentor, curator, consultant, head of the educational trajectory, tutor in interdisciplinary education. As kinds of tutor's activity based on the area of their implementation, the author marks next kinds: tutoring in elementary school, in primary school, in high school, for additional and inclusive education, in high school, in teaching adults, tutoring regionally.

Key words:

tutor's activity; kinds of tutoring; tutor's roles; tutor's responsibilities; tutoring requirements.

Постановка проблеми. Реформування національної системи освіти, що нині здійснюється на засадах інтеграції до європейського освітнього простору, зумовлює зміни в системі підготовки майбутніх педагогів в умовах вищого педагогічного навчального закладу. Особливої уваги потребують як окремі, так і концептуальні питання стратегії розвитку теорії й методики професійної освіти. Адже сучасна конкурентоспроможна освітня система повинна ефективно й швидко виконувати замовлення суспільства й ринку праці на формування загальних і спеціальних компетентностей випускників вищих навчальних закладів. Від цього залежать темпи й характер розвитку країни, її економіки, внутрішніх і зовнішніх суспільних відносин.

Істотне поширення в усьому світі ідей розвивального, особистісно-орієнтованого, проблемного й діяльнісного навчання, а також ігрових форм навчання й педагогіки співробітництва актуалізує потребу в перегляді змісту педагогічної діяльності. Зміни моделі освіти, визнання неформальної та інформальної освіти сприяють розширенню спектра функцій і ролей педагога, який має виконувати не лише освітньо-виховні функції, а й здатен

адаптуватися до мінливих вимог ринку праці й суспільства, здійснювати педагогічний супровід індивідуальних освітніх програм суб'єктів навчання різного віку й різних психофізичних особливостей (обдарованих дітей, дітей-інвалідів). Ці завдання може виконувати педагог, який отримав спеціальну підготовку у вищому педагогічному навчальному закладі. Такою може бути підготовка майбутніх учителів до тьюторської діяльності, де тьютор виконує функцію співрозробника освітніх проектів і програм, консультанта у сфері освітніх послуг, поєднуючи ролі наставника й проектувальника освітніх систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості тьюторської діяльності розкриваються в роботах Дж. К. Бейлі (G. K. Bailey), Дж. К. Кітченса (J. C. Kitchens), Ч. Р. Натсона (Ch. R. Natson), Е. Хейс (E. Hays). Окремі аспекти підготовки педагогів до тьюторської діяльності висвітлювали такі науковці, як Е. Гордон (E. Gordon), П. С. Коскінен (P. S. Koskinen), К. Колос, О. Лобачова, А. Ніколаєва, Н. Піліпчевська, О. Попович, Н. Шалімова, Р. Шаран та ін. Зокрема роль тьютора в дистанційному

навчанні (ДН) розглядали Л. Бендова, Н. Городецька, М. Іващенко, Т. Койчева, Є. Комраков, В. Кухаренко.

Як зазначає Т. Ковальова, сучасна філософія освіти, спираючись на аналіз тенденцій розвитку людської цивілізації, фіксує посилення цінності індивідуального, зокрема й індивідуального освітнього шляху (програми, траєкторії) [3, с. 9–10]. Тому діяльність педагогів як тьюторів (тьюторська діяльність), що є педагогічною діяльністю з індивідуалізації освіти, спрямована на виявлення й розвиток освітніх мотивів та інтересів підопічного (учня, студента, слухача, групи осіб), на пошук освітніх ресурсів для створення індивідуальної освітньої програми, на роботу з освітнім замовленням родини, на формування навчальної та освітньої рефлексії підопічного [4, с. 8]. Вона також дає змогу задовольнити запити суспільства на осмислену побудову людиною своєї освіти, урахуваючи загальну й професійну.

Серед вітчизняних досліджень останнього десятиріччя основна увага приділяється висвітленню діяльності тьютора в системі дистанційної освіти (ДО). Наприклад, Б. Шуневич на основі дослідження класифікації моделей організації дистанційної форми навчання за кордоном і в Україні для підготовки розробників дистанційних курсів (ДК) і тьюторів запропонував нові навчальні дисципліни для студентів старших курсів: «Теоретичні основи дистанційного навчання», «Теорія і практика укладання дистанційних курсів», «Організація дистанційного навчання іноземних мов у вищих освітніх закладах України» [13]. М. Іващенко розробив і експериментально довів ефективність технології формування готовності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до діяльності тьютора в ДН, яка передбачає мотиваційно-підготовчий, змістовий, оцінно-коригувальний етапи [2]. Р. Шаран з'ясував основні вимоги до професійної компетентності тьюторів, які здійснюють підготовку магістрів інформаційних технологій у системі дистанційної освіти в США [12]. В. Кухаренко всебічно аналізує функції тьютора у своїх дослідженнях, проте найбільше уваги приділяє його ролі в дистанційному навчанні й масових відкритих дистанційних курсах [7].

Таким чином, поза увагою вітчизняної наукової спільноти залишається висвітлення діяльності тьютора як консультанта, наставника, організатора освітнього процесу не лише в системі ДН, а й у системі традиційного, додаткового та інклюзивного навчання, а також освіти регіону.

Формулювання цілей статті. У зв'язку з сучасними трансформаціями ролі педагога в системі освіти й у суспільстві, вважаємо

за доцільне здійснити аналіз сучасних досліджень, присвячених визначенню сутності тьюторської діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для з'ясування потреб суспільства в професійних якостях педагога як тьютора ми проаналізували бази вакансій на українських сайтах www.work.ua, rabota.ua, trudbox.com.ua, www.jobs.ua, www.trud.ua, job.ukr.net та hh.ua. Аналіз пошуку вакансії тьютора в цих базах дав змогу констатувати її затребуваність, адже понад 20 вакансій були актуальними (розміщені протягом 30 останніх днів) і 35 – в архіві.

Дослідники джерел тьюторства (Ед. Гордон, Ел. Гордон, В. Максимов, Т. Ковальова, В. Кухаренко) зазначають, що з появою перших університетів у Європі тьюторство спочатку виконувало функції супроводу отримання університетської освіти. Тьютор не здобував для цього спеціальної педагогічної освіти, а передавав свій досвід самоосвіти в силу того, що володів технікою рефлексії й передачі знань, залишаючись цілком університетською фігурою.

В Україні тьюторських практик на кшталт європейських не виникало, натомість функціонував інститут наставників і гувернерів, а згодом – репетиторів. Проте їх не можна прирівнювати до тьюторів, які відстоювали цінності корпоративності, громадянського суспільства, відкритого освітнього простору, а не лише індивідуальний підхід до підопічного [4, с. 6].

Тьюторство як самостійне педагогічне явище в нашій країні почало оформлюватися й розвиватися наприкінці 90-х років минулого століття, у часи реформування всієї системи вітчизняної освіти. Відразу більшість науковців звернула увагу на діяльність педагога в умовах дистанційного навчання (Г. Молодих, Т. Койчева, В. Кухаренко, Н. Сиротенко, Н. Твердохлебова). Так, Т. Койчева зазначає, що «тьютор – це нова спеціалізація професійної діяльності вчителя, що реалізується в умовах дистанційної форми навчання» [5, с. 8]. В. Кухаренко вважає тьютора ключовою фігурою дистанційного навчання, проте також наголошує, що в перекладі з англійської тьютор – домашній учитель, репетитор, наставник; він є фасилітатором (помічником) знань, синтезує та супроводжує ресурси для студента й забезпечує доступ до знань [8, с. 12].

Згодом дослідницьке поле цього явища було розширене, і у вітчизняних наукових працях почали висвітлюватися проблеми впровадження модульно-тьюторської технології навчання (О. Попович), тьюторського супроводу фахово-орієнтованої практики студентів (А. Ткачук), готовності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до діяльності тьютора

(М. Іващенко); роль і основні функції тьютора в процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери (Ю. Бекетова, А. Денисенко та ін.), адаптування позитивного зарубіжного досвіду організації тьюторської діяльності в закладах освіти України (С. Журкіна, Н. Дем'яненко, Р. Шаран), нової позиції викладача як тьютора в умовах євроінтеграції (Т. Пахомова), аспекти нормативно-правового оформлення тьюторської діяльності в школі (Т. Ковальова) тощо. Сьогодні актуальності набуває питання вивчення функцій тьютора в масових відкритих дистанційних курсах (В. Кухаренко).

Як зазначає Г. Беспалова, традиційна структура тьюторської системи за кордоном охоплює три компоненти: керівництво заняттями (кураторство), що забезпечує навчання студентів і роботу в канікулярний період; моральне наставництво, що передбачає супровід життя студента в університеті в найширшому розумінні цього слова; власне тьюторство, що провадить навчання студента протягом триместру або навчального року [1, с. 56].

Автори посібника «Професійна підготовка викладача-тьютора: теорія і методика» [10] наголошують, що викладач-тьютор передусім повинен володіти компетенціями з педагогіки, психології, методики викладання та дистанційного навчання. Серед педагогічних компетенцій автори важливими вважають такі: володіння технікою педагогічного спілкування й відповідними якостями особистості; уміння професійно брати участь у колективному процесі викладання; знання сучасних підходів до навчання та особливостей навчання у вищих навчальних закладах; володіння методами психолого-педагогічної діагностики, знання особливостей діяльності студентів та їх вікових характеристик; уміння аналізувати педагогічні ситуації, проектувати та планувати педагогічні дії; уміння організувати навчально-виховний процес, його регулювання та корекцію; позитивне ставлення, схильність, стійкий інтерес, готовність до педагогічної діяльності й розуміння сутності та значущості своєї професії; знання методів і форм навчання й виховання; засвоєння стратегій ефективної реалізації педагогічних технологій у навчально-виховному процесі й уміння розв'язувати задачі щодо їх проектування, супроводу й використання в умовах єдиного інформаційно-освітнього середовища; знання функцій і видів педагогічного оцінювання, володіння методами педагогічного оцінювання, уміння продемонструвати їх на конкретних прикладах, здатність до самооцінки.

Також викладач-тьютор має володіти такими компетенціями з психології: знання психології

людини, способів саморегуляції та управління собою й іншими; володіння методами вивчення власних можливостей; здатність оцінювати вплив ухваленого професійного рішення на всю систему роботи зі студентами; готовність до колективних форм роботи, до прийняття колективних рішень, реалізації комплексних педагогічних програм; наявність комунікативних і організаторських здібностей; наявність особистісних характеристик: терпимість, доброзичливість, тактовність, урівноваженість; уміння впливати на іншого й розуміти його, визначати індивідуальні здібності студентів, правильно виражати свої емоції й почуття, зацікавити й привернути увагу; здатність розуміти того, хто навчається; усвідомлення власних позитивних можливостей і можливостей учнів, що сприяє зміцненню своєї позитивної Я-концепції.

Викладач-тьютор повинен володіти такими компетенціями з методики викладання: сформованість фундаментальних методичних знань і вміння їх застосувати в процесі професійної діяльності; уміння розв'язувати педагогічні задачі й виконувати завдання з методики викладання дисциплін у вищому навчальному закладі; засвоєння стратегій упровадження й використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі; здатність до конструктивно-проектної діяльності; уміння мотивувати навчально-пізнавальну діяльність; здатність керувати проектною діяльністю студентів; мотивація до безперервної самоосвіти й самовдосконалення.

Важливим у професійній підготовці викладачів-тьюторів є формування таких важливих компетенцій у сфері дистанційного навчання: розуміння концептуальних положень і основних принципів ДН; володіння інформаційною культурою та комп'ютерною грамотністю; планування використання технологій ДН як частини професійної підготовки студентів; сприяння навчанню у вищому навчальному закладі на основі технологій ДН; розробка й адаптація навчальних матеріалів для підтримки ДН; надання студентам вищого навчального закладу допомоги з використання технологій ДН; відстеження навчальної активності й оцінювання слухачів з використанням технологій ДН; лідерство в застосуванні технологій дистанційного викладання й навчання у вищому навчальному закладі; розробка проекту розвитку системи дистанційного навчання вищого навчального закладу; заохочування слухачів до управління власним навчанням у середовищі ДН; створення культури, яка заохочує впровадження й підтримує розвиток ДН; слідування

організаційному баченню, стратегіям і завданням ДН; охорона, розміщення та контроль за використанням людських і функціональних ресурсів для організації ДН; розробка, реалізація та контроль над політикою з придбання, експлуатації та використання інструментів ДН.

Ці компетенції можна деталізувати залежно від ролі, яку має виконувати тьютор у процесі професійної діяльності. Узагальнюючи опис проаналізованих вакансій тьюторів на українських сайтах, можна виділити шість ролей тьютора й властиві їм обов'язки, а також вимоги, що висуваються роботодавцями (табл. 1).

Проаналізувавши вимоги роботодавців до професійної діяльності тьютора, можна дійти висновку про досить широке розуміння сутності самого поняття «тьютор»: на нього покладаються як навчальні й організаторські функції, так і функції виховання, розробки та супроводу індивідуальної траєкторії навчання, загалом всебічного розвитку підопічних, якими можуть бути як окремі особи, так і групи осіб різного віку. Отже, на сьогодні наявне розмаїття педагогічних тьюторських практик, що вимагає їх осмислення у вітчизняній педагогічній науці.

Таблиця 1

Ролі, обов'язки й вимоги до тьютора на основі баз вакансій

Роль	Обов'язки	Вимоги
Он-лайн тьютор	<ul style="list-style-type: none"> – укладання навчально-методичних посібників; – проведення навчальних занять в он-лайн режимі; – уведення й підтримка слухачів у системі ДН, включаючи керування курсовими та дипломними проектами; – розробка й розміщення навчального контенту й заходів контролю в системі ДН; – консультування в режимах он-лайн і офф-лайн; – контроль за успішністю слухачів; – організаційна робота з контингентом програм ДН; – освоєння й упровадження нових програмних інструментів у СДН. 	<ul style="list-style-type: none"> – грамотне усне й писемне мовлення; – професійне володіння знаннями своєї предметної галузі та способами їх застосування; – володіння комп'ютером на рівні просунутого користувача, вільне володіння офісним програмним забезпеченням; володіння прикладними програмами створення навчального контенту; – навички організації навчального процесу з використанням дистанційних технологій. <p>Особисті якості: пунктуальність, організованість, доброзичливість, відповідальність.</p>
Тьютор-вихователю	<ul style="list-style-type: none"> – організація дозвілля учнів і студентів поза навчальним процесом; – підготовка та проведення розвивальних занять і заходів; – організація і напрямки різних видів діяльності у форматі гри; – складання й виконання тренінгових і розвивальних програм; – формування атмосфери взаєморозуміння, співробітництва й відповідальності, мотивацій до здорового способу життя; – створення умов для всебічного розвитку молодого покоління. 	<ul style="list-style-type: none"> – знання законів, пов'язаних з питаннями вищої професійної освіти, вікової та спеціальної педагогіки, психології, фізіології, гігієни; – творчий підхід до роботи; – високий рівень продуктивності й особистої відповідальності; – вміння працювати в команді; – прагнення до розвитку. <p>Особисті якості: емпатія, відповідальність, креативність, комунікабельність, кмітливість, товариськість, організаторські здібності, пунктуальність, оптимізм, харизматичність.</p>
Тьютор-куратор	<ul style="list-style-type: none"> – допомога в адаптації першокурсників, у виборі освітнього маршруту надалі; – виявлення потреб і труднощів, що виникають в учнів (студентів), підтримка й мотивування до навчання, самостійності; – надання допомоги в розв'язанні академічних або особистих проблем, пов'язаних з навчанням; – надання психологічної та педагогічної підтримки; 	<ul style="list-style-type: none"> – готовність працювати з невмотивованою аудиторією; – знання законів та інших нормативних правових актів з питань вищої професійної освіти, освітніх стандартів за відповідними програмами вищої освіти, вікової та спеціальної педагогіки й психології, фізіології, гігієни; – знання специфіки розвитку інтересів і потреб дорослих, основ їх творчої

Роль	Обов'язки	Вимоги
	– сприяння соціалізації, формуванню загальної культури особистості, свідомого вибору професії та освітніх програм.	діяльності, основ навчання дорослих.
Персональний тьютор	– супровід індивідуального навчання; – виявлення потреби в навчанні, визначення й залучення додаткових освітніх ресурсів; – складання індивідуальної освітньої програми та її супровід; – відстеження ефективності навчання, контроль за результатами, аналітика й на їх підставі коригування програми навчання; – розробка й оформлення методичних матеріалів; – налагодження довірливих стосунків з учнем; – побудова стійкого діалогу з батьками, визначення пріоритетних напрямів освіти; – розвиток здібностей та інтересів; – реалізація постійного діалогу з викладачами окремих дисциплін.	– володіння різними методиками навчання; – уміння розробляти навчальні програми; – вміння будувати індивідуальну траєкторію навчання; – розуміння ключових принципів тайм-менеджменту, контролю за етапами й системи зворотного зв'язку; – уміння системно й послідовно реалізовувати заплановані проекти; – сформована глибока світоглядна позиція в галузі педагогіки, обізнаність зі світовими освітніми досягненнями. Особисті якості: доброзичливість, інтелігентність, вимогливість, емпатія, порядність, відповідальність, енергійність, комунікабельність.
Тьютор інклюзивного навчання	– індивідуальний супровід дітей (дитини) під час перебування їх у школі; – проведення індивідуальних занять відповідно до індивідуального плану розвитку дитини; – індивідуальна допомога дитині в побутовому обслуговуванні, супровід на прогулянках; – домашнє навчання, готовність проводити індивідуальні заняття (малювання, ліплення, логічні ігри тощо); – взаємодія з куратором, вихователями й батьками дитини; – підготовка матеріалів, посібників для занять і роботи з дитиною; – володіння АВА (Applied behavior analysis), PECS (Picture Exchange Communication System)	– наявність знань і досвіду в галузі прикладного аналізу поведінки (АВА) та системи PECS; – уявлення про роботу з дітьми, що мають фізичні вади: РАС, ДЦП, ЗНМ; – уміння працювати монотонно, тривало, планомірно; – уміння контролювати себе, слідувати чітким інструкціям, зацікавити дитину; – уміння вчитися й навчати; – користувач персональним комп'ютером Особисті якості: чесність, відкритість, спостережливість, педантичність, любов до дітей, комунікабельність, позитивний настрій, працьовитість, охайність.
Тьютор-менеджер освітнього процесу	– підбір учасників (слухачів) курсів; – оформлення супутніх документів, робота в електронній системі документообігу; – керування й розв'язання адміністративних питань, які виникають; – супровід учасників (слухачів) протягом навчання; – розподіл навантаження, формування розкладу; – підбір викладачів і їхня адаптація; – здійснює зв'язок між викладачами та студентами, а також керування професійним та особистісним зростанням викладачів.	– уміння працювати з електронними документами; – уміння працювати в команді; – досвідчений користувач персонального комп'ютера; – навички роботи з великими обсягами інформації; – знання англійської мови не нижче за рівень B2 (upper-intermediate); – бажання спілкуватися з людьми багато та якісно. Особисті якості: уважність, старанність, наполегливість, спостережливість, структурне й аналітичне мислення, гарна пам'ять, організаторські здібності.

Залежно від функцій, виконуваних тьютором, А. Волошина та ін. [11] виділяють такі види тьюторства: тьютор-наставник, тьютор-куратор, тьютор-консультант, тьютор-керівник освітньої

траєкторії, тьютор у міждисциплінарній освіті. Характеризуючи роль тьютора як наставника, науковці зазначають, що з XVII століття тьюторство було однією з інституалізованих

форм наставництва. Тьютор визначає і радить студенту, які лекції і практичні заняття найкраще відвідувати, як скласти план своєї навчальної роботи, стежить за тим, щоб його підопічні добре займалися й були готові до університетських іспитів. Через таку діяльність тьютора в класичних британських університетах здійснювалася побудова панорами освіти (навчання, виховання й формування способу життя) і можливостей її індивідуального здобування.

На відміну від британських класичних університетів, у вищих навчальних закладах США, а також інших країн, які орієнтуються на американську університетську модель, тьюторство розуміється як кураторство (керівництво) групою студентів або навіть курсом (до 300 осіб). По суті, про жодну індивідуальну роботу зі студентом не йдеться, функції тьютора зводяться до адміністративного керування групою й розв'язання окремих проблем соціально-психологічного характеру, якщо такі виникають і можуть негативно позначитися на навчальному процесі. В обов'язки тьютора-куратора входить стеження за дотриманням студентами встановлених ВНЗ правил організації навчального процесу. У зв'язку з цим, він повинен проводити зі студентами роз'яснювальну роботу з питань специфіки навчання у ВНЗ, контролювати відвідування ними занять, складання екзаменаційної сесії, за необхідності – вчасним продовженням сесій, академічних відпусток, брати участь у засіданнях екзаменаційних і атестаційних комісій, відстоювати інтереси студентів перед адміністрацією факультету й університету тощо.

Як академічний консультант тьютор представляє й відстоює освітні інтереси студента в університеті. Він повинен мати уявлення про сучасні тенденції в освіті; розуміти можливості й обмеження сучасної освіти в зв'язку з розвитком інформаційних технологій; мати уявлення про ідеї й вимоги Болонського процесу; уміти складати індивідуальний навчальний план; надавати рекомендації щодо вдосконалення навичок засвоєння матеріалу, спрямовувати саморозвиток і самовиховання особистості, допомагати студентам у їх професійному самовизначенні, розвивати їхні дослідні й соціокультурні компетенції.

Тьютор, який виконує роль керівника індивідуальної освітньої траєкторії студента, повинен: бути обізнаним з усіма останніми тенденціями й змінами у вищій школі; знати й розуміти вимоги Болонського процесу; стежити за всіма змінами в законодавстві, що стосуються освіти у ВНЗ; знати принципи складання освітніх програм і робочих

навчальних планів; розуміти принципи недирективного навчання; планувати навчальний час; мати уявлення про вимоги, які висуває суспільство, що зазнає прискореної трансформації, до працівників, які навчаються. Він відіграє важливу роль у розробці студентом його власної освітньої стратегії і тактики, адаптації базового навчального плану та його трансформації в індивідуальну програму так, щоб здобута освіта відповідала не тільки потребам студента, а й вимогам часу.

Тьютор у міждисциплінарній освіті – вид тьюторства, реалізований у вигляді системи міждисциплінарної індивідуальної гуманітарної освіти. У цій моделі в певній пропорції наявні елементи різних видів тьюторства, хоча за ступенем індивідуалізації вона, мабуть, найближче до тьюторства в британських університетах. Модель, що отримала назву *Międzywydziałowe Indywidualne Studia Humanistyczne (MISH)*, націлена на сприяння самовизначенню студентів у процесі навчання й подолання міждисциплінарних бар'єрів у професійній освіті гуманітаріїв. Вона була реалізована у Варшавському університеті для студентів у відповідь на тенденції сучасного світу, що вимагають від випускників ВНЗ готовності до виходу за межі вузької спеціальності, розуміння мови споріднених дисциплін. Отже, навчання в MISH підвищує рівень пристосованості до постійно мінливих умов на ринку праці.

Інші види тьюторства, засновані на сфері здійснення тьюторської діяльності, виділені Т. Ковальною [4]: тьюторство в початковій школі, тьюторство в основній школі, тьюторство в старшій школі, тьюторство в додатковій освіті. Під тьюторством у початковій школі дослідниця розуміє особливий вид педагогічного супроводу, у ході якого педагог-тьютор створює умови й пропонує способи для виконання й усвідомлення учнем молодших класів свого пізнавального інтересу, освітнього запиту та дії. Адаптує сучасному вчителю початкових класів необхідно не тільки знати предмет і методику його викладання, а й добре володіти технологіями особистісно-розвивальної взаємодії з дітьми молодшого шкільного віку, з огляду на закономірності їх розвитку, зокрема створювати умови для формування учнями свого освітнього замовлення, яким повинен стати пізнавальний інтерес дитини.

Тьюторський супровід в основній школі – це педагогічна діяльність, сутність якої полягає в превентивному набутті підлітком компетенцій, умінь і навичок самостійного планування освітнього й життєвого шляху, у формуванні й реалізації індивідуальної освітньої програми (стратегії), умінь і навичок розв'язання

проблемних ситуацій. Тьюторський супровід проявляється в готовності педагога-тьютора адекватно реагувати на психологічний та емоційний дискомфорт учня, на його запит про взаємодію. Такий тип супроводу передбачає розробку й реалізацію кожним підлітком за підтримки педагога-тьютора індивідуальної освітньої програми (ІОП), яка передбачає визначення цілей і цінностей освіти, її змісту, форм і варіантів презентації освітніх результатів. Загалом тьюторство в основній школі можна розглядати як здійснення загального керівництва самостійною освітньою діяльністю; як перехід на суб'єкт-суб'єктні відносини в освіті; як супровід особистісного розвитку, супровід пошуку підлітком самого себе, пошуку людського в собі.

Основна функція тьютора в старшій школі – організація рефлексивно-аналітичної роботи через спеціально організовані рефлексивні сесії та тьюторські консультації (індивідуальні або групові). Водночас тьютор допомагає своєму підопічному у виборі способу діяльності, вивченні й освоєнні тієї чи іншої освітньої галузі. Інший напрям роботи тьютора – організація практичних проб у формах стажистів практик і реалізація соціально-культурних проєктів. Основні функції тьютора в старшій школі полягають в організації простору зустрічей учня з культурними осередками й персональними носіями культури (професорами, майстрами, професіоналами тощо); у допомозі учню в оволодінні способами освоєння культури (дослідженням, проєктуванням, творчістю) через організацію рефлексії учня над його діяльністю; у допомозі в усвідомленні можливостей і освітніх перспектив, пов'язаних з професійним майбутнім; у створенні умов для організації дослідницької, проєктної і творчої діяльності учнів з урахуванням індивідуальних програм; у формуванні усвідомленого замовлення на навчання, у роботі зі складання індивідуальної освітньої програми; у розширенні освітнього простору учня як простору випробовування себе, своїх можливостей.

Найбільш багатогранною є діяльність тьютора у сфері додаткової освіти. Можна виділити кілька основних її видів: побудова індивідуальної програми особистості у сфері додаткової освіти; супроводження процесу навчання в закладах додаткової освіти; допомога підлеглому в тому, щоб він міг побачити й осмислити інструменти самопомоги, адекватні для нього способи навчання й спілкування; спільна робота над формуванням освітнього портфоліо. Тьютор додаткової освіти може також допомагати підлеглому в демонстрації його досягнень і творчих

продуктів на різноманітних оглядах і конкурсах, де ці досягнення оцінюються експертним журі. Крім виконання індивідуальної діяльності, він може ініціювати й супроводжувати творчі проєкти, організовувати дозвілля й цікаві тренінги для груп.

Окремим видом діяльності тьютора в системі додаткової освіти ми вважаємо супровід обдарованих дітей. Така діяльність охоплює ті ж завдання, що були розглянуті вище, але спрямована більше на виявлення й розвиток здібностей обдарованої дитини.

До виділених Т. Ковальновою видів тьюторства вважаємо за доцільне додати ще чотири: тьюторство у вищій школі, тьюторство в навчанні дорослих, тьюторство в інклюзивному навчанні, тьюторство на регіональному рівні тощо. Перший достатньо добре розглянуто в [2], [10], [11] та інших джерелах, тому зупинимося на трьох останніх.

О. Комар зазначає, що головними завданнями діяльності тьютора, який супроводжує навчання дорослих, є: забезпечення навчання в толерантній атмосфері й соціального розвитку людини; вивчення особливостей своїх учнів, їхніх інтересів і потреб, труднощів і проблем, конфліктів; вчасне надання допомоги (особлива увага приділяється так званій групі «ризик», до якої належать іммігранти, інваліди, ув'язнені, вихідці з бідних сімей, жінки, дорослі, що не мають шкільної освіти); охорона й захист прав людини; підтримка адаптації дорослих учнів до навчання, встановлення партнерських стосунків між дорослими учнями, створення комфортного, особистісно-орієнтованого простору мікросередовища; створення умов для самоосвіти й самовдосконалення, розвитку здібностей [6].

У сфері інклюзивного навчання тьютор є фахівцем, який організовує умови для успішного включення дитини з обмеженими можливостями здоров'я (ОМЗ) в освітнє й соціальне середовище освітнього закладу.

Тьюторство на регіональному рівні є відповіддю на замовлення суспільства на вибудовування методичної вертикалі в системі освіти. Регіональний тьютор має здійснювати зв'язок між методичними службами всіх рівнів (обласний, районний, міський) і освітніми установами для розвитку освіти регіону в певному обраному руслі, організувати актуалізацію й поширення інноваційного досвіду суб'єктів методичної роботи, ураховуючи регіональні особливості вимог роботодавців і специфіку регіону. Його діяльність лежить у площині створення й супроводу функціонування тьюторських команд, члени яких – це фахівці методичних об'єднань того чи іншого профілю, успішні

педагоги тощо. Регіональний тьютор – це позиція тьютора, який володіє спеціальними компетентностями, що дають змогу йому оформляти людський капітал, і відповідає регіональним замовленням на розвиток системи освіти регіону та країни [7].

Висновки дослідження й перспективи подальшої роботи в цьому напрямі. Отже, професійна діяльність тьютора є багатогранною: передбачає різноманітні функції в різних сферах і ланках освіти. Зважаючи на запити роботодавців, тьюторові пропонується виконувати роль он-лайн тьютора, вихователя, куратора, персонального тьютора, тьютора інклюзивного навчання, тьютора як менеджера освітнього процесу. Науковці виділяють такі види

тьюторства залежно від функцій, виконуваних тьютором: наставник, куратор, консультант, керівник освітньої траєкторії, тьютор у міждисциплінарній освіті. Спираючись на аналіз останніх досліджень і публікацій, ми виділили види тьюторської діяльності, засновані на сфері її реалізації: тьюторство в початковій школі, тьюторство в основній школі, тьюторство в старшій школі, тьюторство в додатковій освіті, тьюторство у вищій школі, тьюторство в навчанні дорослих, тьюторство на регіональному рівні, тьюторство в інклюзивному навчанні. Надалі ми плануємо більш детально розкрити сутність і зміст виокремлених видів тьюторства й окреслити шляхи підготовки до тьюторської діяльності здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Беспалова Г. М. Тьюторское сопровождение: организационные формы и образовательные эффекты / Г. М. Беспалова // Директор школы. – 2007. – № 7. – С. 51–58.
2. Іващенко М. В. Формування готовності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до діяльності тьютора: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М. В. Іващенко. – Х., 2011. – 20 с.
3. Ковалева Т. М. Профессия «тьютор» / Ковалева Т. М., Кобыща Е. И., Попова (Смолик) С. Ю., Теров А. А., Чередилина М. Ю. – М.–Тверь : «СФК-офис», 2012. – 246 с.
4. Ковалева Т. М. Материали курса «Основы тьюторского сопровождения в общем образовании»: лекции 1–4 / Т. М. Ковалева. – М. : Педагогический университет «Первое сентября», 2010. – 56 с.
5. Койчева Т. І. Підготовка майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей як тьюторів для системи дистанційної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. І. Койчева. – Одеса, 2004. – 20 с.
6. Комар О. С. Тьюторський супровід розвитку дорослих учнів в умовах відкритого освітнього простору / О. С. Комар // Педагогічні науки, теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. – № 3(29). – С. 311–317.
7. Концепция функционирования регионального тьютора [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL: <https://www.scribd.com/doc/12804462/tutor-reg-concept> (20. 04. 2016).
8. Кухаренко В. М. Дистанційний навчальний процес: навч. посібник / Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г., Молодих Г. С., Твердохлебова Н. С.; за ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. – К. : Міленіум, 2005. – 292 с.
9. Кухаренко В. Н. Навчальний процес у відкритому дистанційному курсі / В. Н. Кухаренко // Теорія і практика управління соц. системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2012. – № 1. – С. 40–50.
10. Сисоева С. О. Професійна підготовка викладача-тьютора: теорія і методика: навч.-метод. Посібник / Сисоева С. О., Осадчий В. В., Осадча К. П. – Київ; Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2011. – 280 с.

References

1. Bespalova, G. M. (2007). Tutor's Support: Organizational Forms and Educational Effects. *Direktor shkoly*, 7, 51-58. [in Russian]
2. Ivashchenko, M. V. (2011). *Forming Readiness of Students to Tutor's Activity in Higher Pedagogical Educational Institutions: abstract of thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.04 "Theory and methods of professional education"*. Kharkiv. [in Ukrainian]
3. Kovaleva, T. M., Kobysheva, E. I., Popova (Smolik), S. Y. (2012). *Profession "tutor"*. Moscow–Tver : "SFK-ofis". [in Russian]
4. Kovaleva, T. M. (2010). *Fundamentals of tutor support in General education: lectures 1-4*. Moscow: Pedagogical University "Pervoe sentiabria". [in Russian]
5. Koycheva, T. I. (2004). *Preparation of future humanities teachers as tutors of distance learning systems: abstract of thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.04 "Theory and methods of professional education"*. Odessa. [in Ukrainian]
6. Komar, O. S. (2013). Tutor support of adult students in the open educational space. *Pedahohichni nauky, teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. Sumy: Publishing SumDPU named after A. S. Makarenko, 3(29), 311-317. [in Ukrainian]
7. *The concept of regional tutor's functioning*. Retrieved from: URL: <https://www.scribd.com/doc/12804462/tutor-reg-concept>. [in Russian]
8. Kukhareno, V. M., Syrotenko, N. H., Molodykh, H. S. (2005). *Distance educational process*. Ed. by V. Y. Bykova and V. M. Kukhareno. Kyiv: Millenium. [in Ukrainian]
9. Kukhareno, V. M. (2012). The educational process in massive open distance courses. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemami: filozofiiia, psikhologiiia, pedahohika, sotsiolohiiia*, 1, 40-50. [in Ukrainian]
10. Syssoeva, S. O. Osadchyi, V. V., Osadcha, K. P. (2011). *Professional training of a teacher-tutor: theory and methods*. Kyiv; Melitopol: "Publishing house MMD". [in Ukrainian]
11. Voloshina, A. S. Karnaukhova, O. S., Korenevsky, A. V. (2010). *Tutor's guide*. In: The program of multidisciplinary individual humanitarian education (MIGO). Rostov n/D : NMC "Logos". [in Russian]
12. Sharan, R. V. (2010). Professional Training of Information Technology Masters in Distance Education System of the USA: *abstract of thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.04 "Theory*

11. Справочник тьютора / Програма міждисциплінарного індивідуального гуманітарного образования (МИГО) / Авторы-составители: Волошина А. С., Карнаухова О. С., Кореневский А. В., Никитаева А. Ю. – Ростов н/Д : НМЦ «Логос», 2010. – 64 с.
12. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Р. В. Шаран. – Т., 2010. – 20 с.
13. Шуневич Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Б. І. Шуневич. – К., 2008. – 36 с.
13. Shunevych, B. I. (2008). The development of distance learning in higher education in Europe and North America: *abstract of thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences*:: 13.00.01 "General Pedagogy and History of Pedagogy". Kyiv. [in Ukrainian]

Рецензент: Аносов І.П.– д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Осадча Катерина Петрівна

okp@mdpu.org.ua

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,

Запорізька обл., 72312, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/nvmdpu.v0i16.1388>

Матеріал надійшов до редакції 25. 04. 2016 р.

Прийнято до друку 26.05.2016 р.